

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 9 Sayı: 45 Volume: 9 Issue: 45

Ağustos 2016 August 2016

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

ZAMAN BELİRLEYİCİ UNSUR OLARAK METİNLERARASI İLİŞKİLERİN KULLANIMI: OKTAY AKBAL ÖYKÜLERİ ÖRNEĞİ *

THE USAGE OF INTERTEXTUALITY AS TENSE DETERMINING ELEMENT: THE EXAMPLE OF OKTAY AKBAL'S STORIES

Hasene AYDIN**

Öz

Metinlerarası ilişkileri konu edinen çalışmalarda metinlerarasılık kavramının genellikle farklı yazarlara ait eserler arasındaki etkileşimler olarak ele alındığı görülmüştür. Ancak aynı yazarın farklı eserlerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesiyle de metinler arasındaki ortak konuların ve söylemlerin saptanabileceği; bunların da metinlerarası ilişkiler bağlamında değerlendirilmesi gerektiği anlaşılmaktadır. Buradan hareketle metinlerarası ilişkilerin bir metin içinde belirgin biçimde verilmeyen zamanı da somutlaştırabileceği düşünülmektedir. Çalışmada bu bakış açısıyla Oktay Akbal'ın öyküleri değerlendirilmiş ve metinlerarası ilişkilerin zaman belirleyici unsur olarak kullanımı incelenmiştir. Zaman çözümlemelerinde metinlerarası ilişkiler bağlamında sunulan ipuçlarından yararlanmak; metin içinde zaman ekleri, zaman belirteçleri, zaman bildiren sözcükler, metin bağlamı gibi unsurlarla netleşmeyen zaman kavramını anlamlandırabilmeyi sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: Zaman, Zaman İşaretleyicileri, Metinlerarası İlişkiler, Oktay Akbal.

Abstract

It is seen that the intertextuality is usually approached as interactions between the works of different authors in the studies about intertextuality. But it is appeared that common topics and expressions between texts are determined and these also must be evaluated within the context of intertextuality with the comparative evaluation of different works of same author. From this point of view it is believed that the intertextuality can also make clear the tense which is not given distinctly in a text. Oktay Akbal's stories are taken with this perspective in this study and the usage of intertextuality as a tense determining element is examined. Benefiting from the tips which are presented in the context of intertextuality in analyses tense provide to be able to make sense the tense concept which doesn't become clearer with the elements like tense suffixes, adverbs of time, tense describing words, text context etc. in the text.

Keywords: Tense, Tense Markers, Intertextuality, Oktay Akbal.

1. Giriş

Malkoç, Comrie'nin dilbilgisel zamanla ilgili olarak yaptığı "*Tense is grammaticalised expression of location in time.*" (1985: 9) şeklindeki tanımın tercümesini "*Fiil zaman, bir olayın fiziksel zaman içerisinde konuşlandırılmış gramatikal ifadedir.*" (2011: 1077) biçiminde verir ve "*gramatikal*" ifadesini "*(...) gramatikleştirme, yani fiil ilgili dilde morfolojik olarak çekime uğramalı; ikincisi ise fiil çekimi mecburi olmalıdır.*" (2011: 1077) diyerek yorumlar. Ancak bugün, zaman konusu incelenirken geleneksel dil bilgisinde olduğu üzere sadece eklerin ele alınmasının yetmediği, zamanın geniş bir konu olduğu, pek çok araştırmacı tarafından dile getirilmektedir.¹

Dilin dizge olması, sistemi çalıştırmak için hareket eden bütün yapıların birlikte değerlendirilmesini gerektirir. Çünkü dil birimleri, bağlamdan bağımsız tek başlarına ele alındıklarında dilin temel işlevi olan iletişim sağlamayı yetkin bir biçimde yerine getiremeyebilir; alıcı ile vericiyi aynı düzlemde buluşturamayabilirler. Zaman anlatımında da durum böyledir. Verici, zamanla ilgili bütün bilgileri, her zaman açıkça ve tek seferde vermeyebilir. Alıcının doğru bir zaman bilgisine ulaşabilmesi için, vericinin doğrudan ya da dolaylı olarak sunduğu bütün ipuçlarından yararlanması ve parçaları birleştirmesi gerekir. Böylece parçaların tek başına sunduğu soyut anlamdan bütünü ortaya çıkardığı net anlama ulaşılabilir. "*Sonuçta sistemin etkin kullanımında, sağlıklı iletişimin kurulmasında dil birimlerinin somutlaşmasının rolü yadsınamaz.*" (Üstünova ve Güllülü Akkök, 2011: 24)

Üstünova, eylemin zamanının soyuttan somuta doğru bir akış içinde olduğunu, dil birimleri bir araya gelip anlam genişledikçe zaman anlatımının da netleştiğini belirtir (2004: 680). Buna göre "*Her eylemin*

* Bu makale, yazarın 2016 yılında Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde kabul edilen "Türkiye Türkçesinde Dilbilgisel Zaman - Oktay Akbal Öyküleri Örneği-" başlıklı doktora tezinden yararlanılarak üretilmiştir.

** Arş. Gör. Dr., Uludağ Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.

¹ bk. GÜNAY, Nesrin (2012). "Çekimli Fiillerin Zaman Bildirimini Belirlemede Etkin Olan Unsurlar", IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri, (22-24 Aralık 2011 Muğla), C. 1, Ankara: Grafiker Yayınları, s. 299; GÜNAY, Doğan (2007). *Metin Bilgisi*, İstanbul: Multilingual Yayınları, s. 101; ÇETİNTAŞ YILDIRIM, Filiz (2011). "Zamansal İçerme İlişkilerini Belirginleştiren Ulaş Eklerinin Belirteç Tümceciklerinde ve Temel Tümcedeki Eylem Kılışları ile Etkileşimleri", *Dilbilim Araştırmaları*, 2011 / II, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yaynevi, s. 19; AKÇATAŞ, Ahmet (2005). *Türkiye Türkçesinde Cümlede Süreye Bağlı Zaman -Bakışta Kılış-*, Afyonkarahisar: Afyon Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayını, s. 69.

-ister bitmiş / çekimli, ister bitmemiş / eylemsi olsun- bir yapıma zamanı bir de yaparı olmak zorundadır. Bu; bir iş, oluş, kılıştan söz edebilmek için olmazsa olmaz türünden bir koşuldur. Çünkü bir işin, oluşun kılıştın var olabilmesi; iki şeye bağlıdır. İlki hareketin yapıcısı, ikincisi hareketin yapıma zamanı. Bu nedenle -ister eylem kökü, ister eylem gövdesi, isterse bileşik eylem tabanı olsun- tüm eylemler, içinde bir zaman kavramı taşırlar ve edilgenlik eki almamış tüm eylemler etkindir. Yani özneleri vardır. Ne var ki, eylem tabanlarında zaman da, kişi de çok soyuttur. İşte eylemlerin aldıkları zaman ve kişi eklerinin temel görevleri; bir yandan bağımlı biçimbirim olan eylemi bağımsızlaştırmak, tek başına kullanıma çıkarmak, diğer yandan eylemde zaten var olan zaman ve kişiyi bir derece somutlaştırmaktır. (...) Ancak bu somutlaştırma, çok net olmadığından onu da somutlaştıracak zaman bildiren sözcük ya da sözcük öbekleriyle sözlüksel özneler devreye girer." (2005: 188-189) Ancak zamanda somutlaşma işi, her zaman burada bitmemekte; daha geniş bağlamlarda daha ayrıntılı değerlendirmelerle zaman anlatımındaki incelikler yakalanabilmektedir. Zaman ekleri ve zaman belirteçleriyle bir dereceye kadar somutlaşan zaman kavramı, cümle içinde zaman bildiren diğer birimlerle zenginleşmekte, daha sonra metin içi bağlamda verilen metin içi ve dil dışı göndermelerle nete yakın bir anlama ulaşmakta; kimi zaman da metnin içinde dahi somutlaşmayan zaman bilgisi, metinler arasındaki ortaklıklar çerçevesinde netleşebilmektedir. Dolayısıyla sayılan bu özelliklerin tümünün zaman belirlemede dikkate alınması gerekir.

Metinler arasındaki ortak konuların ortaya çıkardığı ve bağlamın değerini öne çıkaran metinlerarası ilişkiler kavramının da zaman belirleyici unsurlardan biri olduğu düşünülmektedir. Bir metinde net olarak belirlenemeyen bir zaman, aynı konuya değinen bir başka metinde varlık bulabilir. Örneğin "Bu taa 1929 Ağustos'unda başladı bende. İlkokula girdiğim yıl." (Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, Eylül Ürperisi, s. 50) ifadesindeki somut / belirli zaman bilgisi (1929 Ağustos'u), aynı konuyu işleyen başka metinler için zaman belirleme konusunda ipucu olmaktadır.

2. Metinlerarası İlişkiler / Metinlerarasılık Kavramlarına Genel Bir Bakış

Aktulum tarafından "(...) kabaca iki ya da daha çok metin arasında bir alışveriş, bir tür konuşma ya da söyleşim biçimi olarak anlaşılmalıdır." (2014: 16) biçiminde açıklanan metinlerarasılık ya da bir diğer ifadeyle metinlerarası ilişkiler terimini, ilk kez 1966'da Mikhail Bakhtine'nin çalışmalarından esinlenen Julia Kristeva'nın kullandığı bilinmektedir [Kıran ve (Eziler) Kıran, 2007: 360]. Daha sonra Roland Barthes, Harold Bloom, Gerard Genette, Mary Orr, Michael Riffterre, Laurent Jenny gibi araştırmacılar tarafından da işlenip geliştirilen kavram, bir metnin doğrudan ya da dolaylı olarak başka metinlerle bağlantılı olması anlamına gelmektedir (Gökalp-Alpaslan, 2007: 9; Aktulum, 2014: 17-66). Dolaysız olarak hemen anlaşılabilen ilişkiler, açık metinlerarası ilişki; derin bir bilgi birikimiyle fark edilebilecek türden ilişkilerse kapalı (örtük) metinlerarası ilişki olarak adlandırılır (Gökalp-Alpaslan, 2007: 16). Günay da bunu "Metinlerarasılık kavramı, bir metin ya da metinler grubunun başka metinlerle olan açık ya da gizli ilişkilerini belirtir." (2007: 211) diyerek açıklar.

Coşkun Ögeyik'in (2008: 21) metinlerin iş birliği olarak nitelediği metinlerarası ilişkilerin, metnin anlam dünyasını genişletmesi, Gökalp Alpaslan tarafından "Suya atılan taşın oluşturduğu dalgalar gibi, metinlerarası ilişkiler aracılığıyla bir metnin anlam evreni genişler, yayılır ve üstelik derinleşir. Her yazarın bir ya da birkaç metinle açık ya da kapalı bağ kurarken amaçladığı, bu anlamsal yayılımdır." (2007: 9) biçiminde ifade edilmiştir.

Metinlerarasılık, metinsellik ölçütlerinden biri olarak kabul edilir. Metinlerarasılık kuramına göre dünyada saf metin yoktur. "Çünkü hiçbir metin başka metinlerden yalıtılmış bir biçimde üretilmez; tek başına bir varlık değildir ve diğer metinlerden bağımsız okunamaz." (Coşkun Ögeyik, 2008: 20) Bu nedenle üretilen her metnin mutlaka kendinden öncekilerden izler taşıdığı benimsenir (Gökalp-Alpaslan, 2007: 9).

Coşkun Ögeyik, metinler arasındaki bağlantıların belirlenebilmesinin, okurun dünya bilgisiyle doğrudan ilişkili olduğunu belirterek bunu "Çünkü bazı yazın metinleri neredeyse bir kütüphane yapıt gibi ele alınabilir. Bu bağlamda yazarın veya şairin özgün tercihi ile kaleme alınan ve yapıtın içine yerleştirilen metinlerarası ilişkiler ancak okuru ile buluştuğu zaman bir kütüphane yapıt niteliği kazanır." (2008: 49) biçiminde açıklar ve metinlerarasılığı beş başlık altında inceler:

1. Yazarlararası Göndermeler
2. Eserlerarası Göndermeler
3. Türlerarası Göndermeler
4. Açık Göndermeler
5. Örtük Göndermeler (2008: 50).

Metinlerarasılığı konu edinen çalışmalarda verilen örneklerden hareketle metinlerarası ilişkilerin, genel olarak, farklı yazarlara ait eserler arasındaki bağlantılar, esinlenmeler, anıştırmalar vb. olarak yorumlandığı görülmüştür. Bu ilişki biçimleri, genellikle şu başlıklar altında değerlendirilmektedir:

1. Alıntı
2. Gönderme (Atıf)
3. Anıştırma

4. Yansılama (Parodi)
5. Öykünme (Pastiş)
6. Kolaj
7. Montaj
8. Yeniden Yazma (Gökalp-Alpaslan, 2007: 17-21).

3. Bulgular ve Yorumlar

Metinlerarası ilişkiler kuramında verilen bilgilerden farklı olarak bu çalışmada aynı yazarın farklı eserleri arasında da bağlantılar, ortak konular ve söylemler olabileceği, bunların da metinlerarası ilişkiler bağlamında değerlendirilmesi gerektiği düşünülmekte ve bu bakış açısı, örneklerle kanıtlanmaya çalışılmaktadır. Bilindiği gibi bağlam, bazen bir sözcük bazen bir cümle bazen de metin olabilir. Ancak kimi zaman bir metnin bütününde bile net anlama ulaşılamadığı görülür. İşte bu durumda o metnin bağlantı kurduğu diğer metinlerden yararlanılarak daha geniş bir bağlam sağlanır. Çalışmada bu bağlam, “metinlerarası ilişkiler” olarak adlandırılmıştır. Yukarıda anılan montaj, yansılama, kolaj vb. yöntemler söz konusu olmadığında da ortak konular aracılığıyla metinler arasında bağlantı kurulabilmektedir. Dolayısıyla metinlerarası ilişkiler terimi, burada öyküler arasındaki anlamsal bağlantılar olarak “metinlerarası bağlam” anlamıyla kullanılmıştır.

Nitekim Erden de Orhan Kemal’in üç öyküsünü (Marilyn, Yerli Turist, Yaşlı kadın) metinlerarasılık çerçevesinde değerlendirerek aynı yazara ait metinleri incelemiş ve söz konusu kavramı “Metinlerarasılık, öyküyü oluşturan bölümlerin birbirleriyle olan ilişkilerine ve içerdikleri bilgilerin birbirlerine gönderimde bulunmasına işaret etmektedir.” (2002: 214) biçiminde açıklamıştır.

Çalışmada, yazınsal metinlerde zaman belirleme konusunda metinlerarası ilişkilerin zaman belirleyici unsur olarak rolünü belirleyebilmek adına Oktay Akbal’ın öyküleri incelenmiştir. Bu metinler, konuyla ilgili olarak dikkate değer pek çok örnek barındırmaktadır. Öykülerde yukarıda belirtilen metinlerarası ilişki biçimlerinden çok ortak konulardan söz edilmesi dikkati çeker. Özellikle ilk dönem öykülerinde otobiyografik unsurlar kullanan (Aslan, 2006: 123-124) ve modern yaşamın yarattığı değişimden dolayı karamsar, umutsuz bir ruh hâliyle geçmişle bağlarını koparmayarak öykülerinde “nostalji”den yararlanan (Aslan, 2006: 129) Akbal, öykülerarası bir bağlam sunarak zamanın netleşmesini çoğu kez bu yolla sağlamıştır. Bu nedenle zaman konusunda ayrıntılı bir inceleme yapabilmek için metinlerarasılık kuramında öne sürülen saf metin olmadığı görüşüne paralel biçimde öyküleri birbirinden bağımsız parçalar biçiminde değil bir bütün olarak görmek gerektiği düşünülmektedir.

Örneğin “İlk defa olarak ‘Aşk’ kelimesini bir bahar akşamı işittik.” (Önce Ekmekler Bozuldu, Semt, s. 12) cümlesinde *işit-* eylemi üzerine gelen {-DI} eki, geçmiş zaman bildirmektedir. Ancak ek, tek başına ele alındığında alıcı tarafından tam olarak kestirilemeyen belirsiz bir geçmişe gönderme yaptığı için *işit-* eyleminin geçmişin hangi diliminde gerçekleştiği net olarak kestirilemez. Bunun için cümlede zaman belirteci olarak görev yapan “bir bahar akşamı” ifadesinin de {-DI} ekiyle birlikte değerlendirilmesi gerekir. Böylece vericinin ilk defa olarak *aşk* kelimesini işittiği zaman, geçmiş içinde biraz daha sınırlandırılmış olur ve hareketin geçmişte bir bahar akşamında gerçekleştiği anlaşılır. Ancak bu da cümlede zamanı netleştirmeye yetmemekte, başka dil birimlerinin varlığına ihtiyaç duyulmaktadır. Bu nedenle belirli bir zaman ifadesine ulaşabilmek için zaman ekinin içinde yer aldığı yapının bağlantı kurduğu diğer sözcükler, cümleler de dikkate alınmalı; gerekirse metin ve hatta metinlerarası ilişkiler çerçevesinde inceleme yapılmalıdır. Bu bağlamda cümlenin ardından söylenen “Mahalle çocuklarından biri bize *aşka tutulduğunu bildirmişti; bakkalın üstündeki evde oturan kızı seviyordu.*” (Önce Ekmekler Bozuldu, Semt, s. 12) ifadesinden hareketle eylemin, vericinin çocukluk yıllarında gerçekleşmiş olduğu sezilir. Ancak çocukluk yıllarına dair zaman bilgisi, metin içi bağlamda verilmez. Bunun için başka öykülerden destek alınır: “Otuz’lu yıllardaydık. İlkokul sıraları... Yaşamı daha çok pencereden izlediğim yıllar.” (Hey Vapurlar Trenler, Sizler Yaşadınız mı, s. 16), “Daldım, zaman makinesine takılıp gittim 1930lara, ilkokul yıllarım.” (İlkyaz Devrimi, Anılar da Ölür, s. 26), “Bu taa 1929 Ağustos’unda başladı bende. İlkokula girdiğim yıl.” (Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, Eylül Ürperişi, s. 50). Böylece cümlede zaman kavramı, metinlerarası ilişkiler yoluyla ortaya çıkar: 1930’lu yıllar. Yine de hangi yıl, hangi ay, hangi gün olduğunun bu geniş bağlama rağmen anlaşılmadığı da dikkat çekicidir.

“Elektrik çocukluğumun ilk günlerinde gelmişti Şehzadebaşına.” (İstinye Suları, Mum Işığında, s. 101) cümlesinde de böyle bir durum vardır. {-mİştİ} eki, uzak geçmişe gönderme yapar. Ancak bu geçmiş, belirsizdir. “Çocukluğumun ilk günlerinde” belirteciyle zaman, bir derece daha somutlaşır. Yine de tarih bilinemez. Öyküde çocukluk yılları verilmemektedir. Bu nedenle bağlam, biraz daha geniş tutulmalı, çocukluk yıllarını netleştiren diğer metinlerden destek alınarak metinlerarası ilişkiler bağlamında değerlendirme yapılmalıdır. Böylece “1930’lar... İlkokul yıllarım...” (Hey Vapurlar Trenler, Yanardı Çini Soba, s. 19) ve “Bu taa 1929 Ağustos’unda başladı bende. İlkokula girdiğim yıl.” (Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, Eylül Ürperişi, s. 50) cümlelerinden hareketle 1920’lerin sonlarının kastedildiği anlaşılır ve zaman bilgisine aşamalı biçimde ulaşılır.

Konuyla ilgili diğer örnekler, açıklamalarıyla birlikte aşağıda sunulmuştur:

Verici, pek çok öyküde çocukluğunun Şehzadebaşı'nda geçtiğini belirtir ve o yıllarda yaşadıklarını anlatır. "Baston ve Şapka" adlı öyküde bu zamanı net olarak ifade etmekte ve 1930'lu yıllar olduğunu söylemektedir: "Şehzadebaşı geceyarılarını anımsıyorum. Konukları babamla birlikte evlerine kadar götürüştümüz. Bu fildişi saplı, fildişi uçlu baston o 1930'lu yılların tanığıdır." (Lunapark, Baston ve Şapka, s. 55) Dolayısıyla vericinin çocukluk yıllarını ve Şehzadebaşı'nı anlattığı öykülerinde zaman, 1930'lar olarak düşünülmelidir. Gündüz; "Cambazlar", "Tarzan Öldü", "Osman Ölmez", "Turgut'u Örnek Alsak", "Kızkıran Haydar", "Havuzlu Ev", "Nuh'un Gemisi", "Ahşap Ev", "Semt", "Anıların Aynası", "Sen Uzaktaki", "Akkartal Buck Jones", "Gazi'yi Gördün mü?", "O Eski Sevinçler", "Son Taş Kavgası", "Lunapark", "Bir Araba Karpuz", "Bir Kedi'yi Öldürmek", "İpek Çorap Varsın Düşün", "Matmazel Mathilda", "Sinemanın Arka Kapısı", "Karanlık Benim Ülkemdir", "Dondurmalı Sinema", "Surların Üstünde", "Sinemalarda Yaşamak" adlı öykülerde 1930'lu yılların İstanbul'unun anlatıldığını belirtir (2003: 70). Ancak sadece bunlarda değil okulunu, ailesini anlattığı daha pek çok öyküde de zaman, vericinin çocukluk yıllarıdır.

"Turgut'u Örnek Alsak" adlı öyküde de verici, çocukluğunda Şehzadebaşı Camii'nin avlusunda futbol oynamalarından söz eder: "Biz Şehzadebaşı Camiinin avlusunda oynardık çift kalemizi. Uçsuz bucaksız gelirdi orası. Uçurtma uçurulur, kuzu otlatılır, futbol, saklambaç, koşmaca, uzun eşek oynanır. Büyükler bir yanda küçükler bir yanda meşin top ardında koşulurdu." (İstinye Suları, Turgut'u Örnek Alsak, s. 126)

"Bizans Definesi" öyküsünde de aynı yıllarda surlara çıkmalarını anar: "Çocukluk yıllarım boyunca süren bu telâşlı, heyecanlı, umut içindeki didinmelerimizi şimdi acı bir sevinçle hatırıma getiriyorum." (Bizans Definesi, Bizans Definesi, s. 10)

"Cambazlar" öyküsünde çocukluğunda Şehzadebaşı'na her yıl belli dönemlerde gelen cambazlar vardır: "Atlas cambazhanesi Haziranın ilk on günü semtimizde temsiller verir; sonra bir sabah vakti kimsenin haberi olmadan çekip giderdi." (Bizans Definesi, Cambazlar, s. 31)

Bu yıllar, aynı zamanda onun ilkokul yıllarına denk gelir:

"Daldım, zaman makinesine takılıp gittim 1930'lara, ilkokul yıllarım." (İlkyaz Devrimi, Anılar da Ölür, s. 26)

"Otuz'lu yıllardaydık. İlkokul sıraları... Yaşamı daha çok pencereden izlediğim yıllar." (Hey Vapurlar Trenler, Sizler Yaşadınız mı, s. 16)

"1930'lar... İlkokul yıllarım..." (Hey Vapurlar Trenler, Yanardı Çini Soba, s. 19)

"Bu taa 1929 Ağustos'unda başladı bende. İlkokula girdiğim yıl." (Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, Eylül Ürperişi, s. 50)

"1930'lar... İlkokul yıllarım... Atatürk'ün yaşadığı, yönetimin başında bulunduğu yıllar. Hele 1933, 1934, 35... Bir de günce tutardım daha o yaşta. Küçük bir deftere neler yazardım? Kedilerim, okul olayları, mahalle arkadaşları, sinemalar, Şehzadebaşı, 'Çocuk Sesi' dergisi, kendime, geleceğe ait özlemler... Anı bile sayılmayacak anılar!.. Nerde o defterler, nerde o zaman parçası, nerde 1930'ların kendi evreninde yaşayan çocuğu!.." (Hey Vapurlar Trenler, Yanardı Çini Soba, s. 19-20)

"O, 1933 yılında ben dördüncü sınıftaydım." (Hey Vapurlar Trenler, O Haziran Günü, s. 49)

Verici, ilkokulu yabancı bir okulda okumuştur. Tarih bilgisi verilmese de bu öykülerde zamanın, metinlerarası ilişkilerden hareketle, 1930'lar olduğu anlaşılır:

"Ağustosun ortasına gelir gelmez içimi bir korku kaplardı. Garip bir duyguydu bu. Günler, geçmesin isterdim. Saatler ilerlemesin... Dakikalar uzasın... Oysa hızla giderdik bir yerlere doğru. Eylül'dü o yer... O eylül ki, acılar, hüznler, korkular, garip duygular mevsimidir. Okullar açılacak, dersler başlayacak. Kişi, kendini yeni bir dönemin içinde bulacak.

İlkokulu bir yabancı okulda okudum." (Lunapark, Güz Rüzgârında, s. 87)

"Bir haziran günüydü. Bütün haziranlar birbirine benzer. Yılların çok gerisinde kalanlar da... Güneşli, aydınlık, sıcak, sevinç dolu bir gün. İlkokul öğrencisiydim." (Hey Vapurlar Trenler, O Haziran Günü, s. 48)

"Okuldan çıkalı yarım saat geçmişti. Ne uzun yoldu bu! Her zaman güle konuşa tırmandığımız yokuş on dakika sürmezdi bile. Çantalarımız omuzlarımızda, itişerek, gülüşerek, sefertaslarımızı tokuşturarak, pencerede bizi seyredenlere, yokuşun ta altında yeni yola koyulanlara bağırarak.

Sınıf ne kadar sıcaktı! Bir düşte gibiydim. Mösyö Prim'in asik suratı nasıl aydınlanıvermişti!" (Yalnızlık Bana Yasak, 1935'te Bir Akşam, s. 100)

"Benim okulum Kumkapı'daydı, bir Fransız okuluydu. Koskoca bir yokuşu tırmanırdık saat dörtten sonra." (Lunapark, Son Taş Kavgası, s. 36)

Aşağıdaki ifadelerde de yabancı okulda okuduğu yıllarda sefertası taşıdığını söyleyerek o zamana gönderme yapar:

"Benim de yepyeni bir sefertasım var aşağıda." (Berber Aynası, Yabancı Okulda, s. 28)

"Karanlık bir yerdı yemekhanemiz. Herkes sefertasını açar hızla atıştırırđı getirdiklerini. Bir şapırtıdır giderdi. Ben herkes gibi bir köşeye çekilir sefertasındaki meyveyi dişlerdim, varsa çikolatayı atıştırırdım." (Hücrede Karmen, Sefertası, s. 41)

"Surların Üstünde" adlı öyküde verici, surların dibindeki evinden, okul yıllarından söz eder. Dolayısıyla zaman, yine 1930'lu yıllara denk gelmektedir. "Evimiz surların dibindeydi. Ta Bizans'tan kalmış bu surların dibinden geçerdik okul dönüşlerinde. Hep merak ederdim, ne var bu surların üstünde? Uzaktan otlar, küçük ağaçlarla sarılmış görünürdü. Bir gün bile görmedim bir insanın orada dolaştığını." (Hücrede Karmen, Surların Üstünde, s. 73)

"Şu Bayram Sabahında" öyküsünde zaman bilgisiyle birlikte çocukluğunun bayramlarından birini anlatır: "1930'larda bir bayram sabahu diriliyor birden. Dut ağacına bağlı bir koç. İpin uzunluğunca saldııyor yaklaşana... Sonra durup bakıyor, oyun yapıyorum sana dercesine... Bu, babamın aldığı kurbandır. Eli bıçaklı bir adam yaklaşıyor. Koşup itiyorum, bağıriyorum, ağlıyorum. Alıyor içeri sokuyorlar beni. Kıyameti koparıyorum. Yararsız, sonuçsuz. Yaşamımın acı bir sabahu. Yağmurlu, kurşun rengi bir sabahu..." (Hey Vapurlar Trenler, Şu Bayram Sabahında, s. 59)

Babasının ölümünden söz ettiği cümlelerde zaman, aşağıdaki söylemler aracılığıyla netleşmektedir:

"Haziran 1935. Babamın öldüğü gün." (Ey Gece Kapını Üstüne Kapat, Geçip Giden Yazlarda, s. 75)

"Nerde 25 Mayıs 1933, nerde 13 Mayıs 1983. Elli yıl mı geçmiş! Nasıl geçmiş? Babam iki yıl sonra bu dünyadan ayrılacak mıymış, o resimdeki 'filozof' duruşlu genç adam?" (Lunapark, Orhangazi'de Bir Çocuk, s. 44)

"Haziranın ilk günleriydi. Babam kısa bir hastalıktan sonra sessizce aramızdan ayrıldı." (Hücrede Karmen, Büyükbabam ve Ben, s. 27)

Bu cümlelerde verilen net zaman (1935 Haziran'ının ilk günleri), babanın ölümünden söz eden söylemlerde zaman belirlemek için kullanılabilir. Örneğin "Babamın hastalanması, sonra olmayacak bir şey, ölüvermesi!.." (Hey Vapurlar Trenler, Müzeyyen Abla, s. 38) söyleminde iki yüklemsiz kesik cümle söz konusudur:

1. babamın hastalanması
2. sonra olmayacak bir şey, ölüvermesi

Bu yapılar, kesik cümle olmalarına rağmen babanın ölüm tarihinin bilinmesiyle zaman çizgisi üzerinde geçmişte belirli bir zaman dilimine yerleştirilebilmektedir. Böylece metinlerarası ilişkilerin zaman belirleyici olarak önemli bir görev üstlenmiş olduğu görülür.

"O yıldı: Bir kol saati almıştı babam. Son armağanı." (Hücrede Karmen, 2. bs., Yalnızlık, Gittiğin Yoldan..., s. 77) cümlesinde "son armağan" dediğine göre zaman, babasının ölümüne yakın bir tarihtir. Bu durumda "o yıl", 1935'e işaret eder.

"Nelerden Nelerden Sonra" adlı öyküde de babasının ölümünden söz etmektedir. Yeni eve taşınmalarından bir yıl önce öldüğünü söyler. "Bir yıl olmuştu babası öleli. Bu ufacak evin üst katına yeni taşınmışlardı. O kocaman evden sonra bu iki oda nasıl dar, sıkıntılı bunaltıcı gelmişti onlara. Evin çevresi boştu. Karşıda bir bakkal vardı. Okul dönüşü uğrayıp, eve gereken şeyleri almak onun işiydi. Sıcak yaz gecelerinde ana oğul küçük balkonlarındaki minderin üstüne oturur kavunlarını peynir ekmeklerini yerlerdi." (BA, Nelerden Nelerden Sonra, s. 54) Bu durumda yeni eve 1936'da taşınmışlardır. Bu bilgi sayesinde öyküde anlatılanların, geçmişin belirsiz bir diliminde değil 1936'da gerçekleştiği anlaşılır. Aynı bilgi, bir başka öyküde de kullanılır: "Biz de ana oğul kentın uzak bir semtindeydik." (Tarzan Öldü, Hayri Bey'li Üsküdar, s. 22)

"Fehmiye Hanımla Oğlu" öyküsünde de babasının bir yıl önce öldüğünü söylemektedir: "Babam bir yıl önce ölmüştü." (Yalnızlık Bana Yasak, Fehmiye Hanımla Oğlu, s. 121) Öyleyse öyküde olay zamanı, 1936 olmalıdır.

"Hayri Bey'li Üsküdar" adlı öyküde de olay zamanı, babanın ölüm tarihinin bilinmesiyle ortaya çıkar. Bu öyküde önce babanın ölümünden önce yaşananlar anlatılır. Bu, 1935'ten önceye denk gelir. Öykünün ikinci yarısında babanın öldüğü bilgisi verilir: "Gidemedik kadayıf yemeğe. Zaman da öyle çabuk geçiyordu ki! Geçen zaman içinde neler de olmuyordu! Annemin hastalıkları, sonra babamın ölüm denen bir kapıdan çıkıp gidişi, evimizin yıkılışı, çocukluğun birden kopuşu." (Tarzan Öldü, Hayri Bey'li Üsküdar, s. 21) Bu cümlelerdeyse 1935 Haziran'ının sonrası anlatılmaktadır.

"Babam Çıkıp Gelecek" öyküsüne ait aşağıdaki cümlelerde de babanın ölümünden bir gün öncesi ve öldüğü gün yaşananlar anlatılır. Bu da 1935 Haziran'ındaki iki güne karşılık gelir:

"Yataktaydı. Beni tanıdı mı, anlamadım. Elimi sıktı. İyice sıktı. Baktı gözlerimin içine. Sonra biri çektii omuzumdan, annemdi; gel dışarı diyordu... Kapının aralığından bir daha baktım. Yüzü bana dönüktü. Hiçbir anlamı yoktu bakışının. Bu dünyadan çoktan ayrılmıştı sanki. Ne güle güle, ne allahaismarladık demeden..."

Bir tramvaydaydık annemle.

Gözleri yaşlıydı. Niye ağlıyordu? Bir şey olmayacak, babam yaşayacak, daha çok genç o, diyordum. Ama içimden onu çok yaşlı buluyordum. Kırk altı yaşındaydı. Benim gözümde ihtiyar bir adamdı. Yaş kırk olunca kişi ölüme yaklaşırdı! Şehzadebaşı'na kadar annemi avutmaya çalıştım. Sanki olgun yaşta biriydim de anneme güç vermeye

çalışıyordum!.. O gece uykularım kaçtı. Bir ara karabasanlarda yaşadım. Bağırarak uyanmışım. Annem yanımdaydı. Saçlarımı okşuyordu. Sarıldım, ağladım. Bir şey beni dürtmüştü. Gizli bir haber gelmişcesine..

Ertesi sabah öğrendik, babam ölmüş... Tam da benim ağlayarak uyandığım saatte..." (Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, Babam Çıkıp Gelecek, s. 70)

Aynı olaylar, "Yaşamda İlkler" adlı öyküde de geçer: "Babamın ölmeden önceki son günü, belki de son akşamı. Şişli'de bir özel hastane odasıydı. Kırk altı yaşında genç bir adam yatağında güliyordu bana. Öleceği hiç aklıma gelmemişti. Hiç hastalanmamıştı o güne dek. Nasıl olsa çıkacaktı, eve gelecekti bir iki günde... Sonra annemle Şişli'den tramvaya bindik. Şehzadebaşı'na döndük. Yolda annem hiç konuşmadı. Üç gündür babamın yanında kalmıştı. Bir geceliğine eve dönüyordu. İşte o gece babam ölmüş. Yalnızken... Tramvayla eve geldiğimiz bir saatlik zamanda neler kurdum, düşündüm! Yaşamı, babamı, annemi, yarınları, kendimi. Ölüm denen bir gerçeği. Yine de yaklaştırmadım yanıma, yanımıza. Ne var ki ölüm kapımızın önündeymiş..." (Hey Vapurlar Trenler, Yaşamda İlkler, s. 87)

"Kara Kargalar Gibi" adlı öyküde verici, babasının ölümünden kısa bir süre sonra miras paylaşımı için Şehzadebaşı'ndaki eve gelen memurları anlatır. Bu olayın tarihi de, metinlerarası ilişkiler yoluyla, 1935 olarak belirlenmektedir: "Çok değil bir ay önceydi. Evin düzeni yıllardır süregeldiği gibiydi. Babam, annem, kardeşlerim, akrabalar, dostlar, komşular... Yağmurlu, güneşli günler, neşeli, mesut bir ilkokul çağı. Bir okul dönüşüydü. Bir perşembe günü. Eve geldiğimde babamı yatağında bir gün önceki insandan tamamiyle farklı bulmuştum. İçi hayatla, belirsiz bir saadetle dolu insan gitmişti. Sonra bir taksi o insanı gözümün önünden uzaklaştırdı. Ardi sıra sokak köşesinden bakakaldığımı hatırlıyorum. Koşup gitmek, evimizden kaçıp giden çocukluk saadetini, sevincini gerisin geriye getirmek istemişim. Bir iki adım atmıştım ileriye. Otomobil çoktan caddeye çıkmış, hastahanenin yolunu tutmuştu. Haftasına kalmadı, bütün bir hayat sırtımıza yükünü yükledi. Babam gerçekten aramızdan geri dönmemesiye uzaklaşmıştı. Yalnızdık, kimsesiz bir ev, açık bir şehir gibi, her yandan gelecek saldırılara karşı. Birgün de yargıcı, daktilosu, mübaşiri, tellâlinin ardi sıra o kapkara kılıklı, ceplerinde tomarla para taşıyan, gözleri etrafta dört dönen bir takım insanlar evimize doluverdiler. Babamın terekesiydi bu. Ne varsa satılacaktı haraç mezat." (Bulutun Rengi, Kara Kargalar Gibi, s. 65-66)

Baba, 1935 Haziran'ında öldüğüne göre "En çok babam için korkuyordum. Sağlamdı, mutluydu, sevinç dolu bir kişiydi. Ne bilecektim beş-altı ay sonra öleceğini..." (Lunapark, Lunapark, s. 7) söyleminde anlatılanların 1935 yılı başları olduğu anlaşılır.

Verici, babanın henüz hayatta olduğu 1935'ten önceki çocukluk yıllarında ailesiyle birlikte bayramlarda dedesinin elini öpmeye gidişlerini çeşitli öykülerinde anlatır:

"Benim çocukluğumda Haydarpaşa'dan Erenköy'e, Bostancı'ya, Göztepe'ye ancak trenle gidilirdi. Biz, Kurban ve Şeker Bayramlarında büyükbabamın elini öpmeye Erenköy'ün yolunu tutardık. Şehzadebaşı'ndan tramvaya biner, sonra Karaköy'den vapura, Haydarpaşa'dan da trene... Ne uzun bir yolculuktu, ne bitmez tükenmez bir geziydi! Bitmezdi o kadarla da... Erenköy istasyonundan da süslü bir at arabası... Kamçısı kurdelelerle süslü bir yağız delikanlı tıngır mıngır bizi götürürdü Taşlıtarla'ya dek..." (Hey Vapurlar Trenler, Hey Vapurlar, Trenler, s. 66)

"1930'ların o sayılı taşıtları biz çocukların gözünde erişilmez nesnelereydi. (...)

O bayram sabahları!.. Erkenden kalkmak gerekirdi ilk gün. Şehzadebaşı'ndan Erenköy'e gidecektik. Büyük bir yolculuk! Yıldı iki kez yapılan bir dünya gezisi! (...)

Ne olursa hep Şehzadebaşı'nın köşesinde olurdu, tam Çinili Fırın'ın karşısında.. Babamı taşıtlara doğru birdenbire itişim, annemin elimden sertçe çekiş, babamın gülererek ya taşıtın kapısını açışı, ya da arkamızdan sessiz sessiz gelişi.. Tramvaylar boştu çoğu kez. Bayram sabahlarında bile oturacak yer bulurduk. Ben ayakta durmayı severdim. Önceleri üzgün, canı sıkın! Öyle ya otomobile binmedik. Tramvay uçardı bayram sevinciyle." (Karşı Kıyılar, O Eski Sevinçler, s. 10-11)

"Evden Kaçış" ve "Keçi" adlı öykülerde ortak bir konudan, vericinin ağabeyinin evden kaçmasından söz edilmektedir. Bu söylemlerde babanın sağ olduğu görülür. Diğer öykülerden elde edilen bilgilerden hareketle onun 1935'te öldüğü bilindiğine göre bu olay, 1935'ten önce gerçekleşmiştir. Ayrıca iki yıl sonra ağabeyin bir daha evden kaçtığı öğrenilir. O zaman da baba sağdır. Bu durumda anılan olay, en geç 1933'te gerçekleşmiş olmalıdır. Zamanı daraltan bir başka bilgi, vericinin okula gittiği bilgisidir. "Bu taa 1929 Ağustos'unda başladı bende. İlkokula girdiğim yıl." (Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, Eylül Ürperiş, s. 50) ifadesinde okula başlama yılının 1929 olduğu görülür. Böylece ağabeyin evden kaçış tarihi ve bu öykülerde gönderme yapılan zaman, 1929-1933 arasında bir sonbahar akşamı olmalıdır:

"Uzun yıllar sonra anladığıma göre, bir gün babamın yazıhanesine süslü püslü bir hanım gelmiş.. Babamla konuşmuş... Bu kadın, bizim biraderin sevdiği kızın anası!.. Babam gayet ciddi, mahdum beyin daha ortayı bitirmediğini, kendisinin bu seveda macerasını pek komik bulduğunu, fakat kız tarafı isterse, onların evinde kalması şartıyla razı olacağını, fakat kendisinden hiçbir maddî yardım beklememelerini söylemiş. Bunun üzerine süslü püslü hanım hiddetle kalkıp gitmiş... Gitmiş doğru eve, bizim biraderi bohçası ve çantasıyla misafir edildiği odadan doğru kapı dışarı.. Meteliksiz damadı ne yapsın? Kim bilir kumral kız ne yapmıştır, bilmiyorum, ama, bizim ağabey sokak ortasında yapayalnız kalınca ne yapacağını şaşırılmış.. Eve geri dönmiye de yüz ister.. Binmiş bir vapura Bursaya gitmiş.. Birkaç ay bir akraba yanında kalmış..

Tabii o yıl sınıfta çaktı, hem de ikmallsiz... Yaz geçti, eylüle doğru, anneme ve babama göre pek çocukça, büyük ağabeyime göre sersemce, fakat benim için bir masal gibi, bir unutulmıyacak şarkı kadar eşi olmıyan bu macera, yavaş yavaş unutulmıya yüz tuttuğu sırada, ortanca ağabeyim o eski bohçası ve çantası elinde, perişan bir kılıkla, mahzun ve ürkek bir halde geri döndü." (Bizans Definesi, Keçi, s. 77-78)

"İki yıl öncesinin bir sonbahar akşamını yaşıyordum. O geceki telâşın, korkunun yanında bu neydi ki? Gene böyle okuldan döndüğüm bir gündü. Evi birbirine girmiş buldum. Kimsenin ağzı açılmıyordu. Herkes düşünceliydi. Ara sıra babam beceremediği bir takım küfürleri ağzında geveliyor, ablam ağlıyordu. Küçük ağabeyim yoktu ortada. Ne olduğunu kimse bana uzun boylu anlatmadı. Ama belliydi: küçük ağabeyim o gece eve gelmemişti. Gelmiyeceğini, artık okula gitmiyeceğini, Bursadaki akrabaların yanına gittiğini bir arkadaşına bıraktığı bir mektupla bildirmişti." (Berber Aynası, Evden Kaçış, s. 41)

"Hasta Çocuk" adlı öyküde verici, tarih bilgisiyle birlikte kuş palazı geçirdiği günleri anlatır. Yıl, 1930 olarak verilir:

"Yıl 1930 olmalı. Ne kadar geçmiş? Yarım yüzyıllık bir uzaklık... Sekiz-dokuz yaşlarında bir hasta çocuk bakıyor o resimde, elini yastığa dayamış, öteki eli şakağında, doğrulmuş zamanların ötesinden kendini seyrediyor, yani beni. Sanki biliyor gibi elli yıl sonra bir akşam üstü yaşlı bir kişinin, kendisinin bu resme baktığında her şeyi yeni baştan yaşayacağını. Bu resim olmasa, unutmış gitmişim her şeyi. Ne iyi, resimler çekiyorlar da, geçmiş zamanlardan bir şeyler kalıyor ilerdeki günlere..."

Hastaydım, okula gitmiyordum günlerdir. Her zamanki doktor tatile çıkmış, bulamadılar. Başka bir doktor geldi, esmer, uzun boylu, sert bakışlı. Korktum birden, ne ağzımı açtım, ne de sözünü dinledim. İteledi, kakaladı, bağırdı, söylendi. Annem yalvardı, 'hadi oğlum söz dinle.' Zorla ağzımı açtırdı, zorla karnuma baktı, zorla nabzımı tuttu. Sonra bir şeyler söyledi, gitti, Ağabeylerim gelmişti, annem ağlıyordu, 'kuş palazı' diye bir söz duydum. Nedir bu, hastalık mı? Acır gibi bakıyorlardı bana. Kuş palazı? Ne biçim hastalık, hiç de korkulur bir şeye benzemiyor. (Lunapark, Hasta Çocuk, s. 83-84)

"Kırmızı Yoyo" öyküsünde de bu hastalık günleri verilmektedir. Ancak burada geçmiş zaman, net değildir. Zamanı somutlaştırmak için, yukarıdaki bilgiler kullanılabilir:

"Ağır hastaydım. Her zamanki doktorumuz geziye gitmiş, hemen bir başkasını çağırdılar. Gençten bir adam. Ben ateşler içinde hayal meyal görüyorum bu yabancıyı. Bakıyor bakıyor 'Kuş Palazı' gibi bir söz duyuyorum. Aman! Büyük iğnelerle serum yapılır. Duymuşluğum var, istemem, istemem- Gelsin benim doktorum! Bitkinim, üzgünüm. Korkular içinde çırpınıyorum. Sonra bizim doktor geliveriyor ertesi akşam. Gececek diyor, iğneye gerek yok. Oh, ne güzel. Düşler kuruyorum yatakta. Dışarda ilk yazın yaklaştığını gösteren ağaç dalları. İlaçlar, limonatalar. Yatakta keyif çatmalar." (Lunapark, Kırmızı Yoyo, s. 61-62)

Bir fotoğrafa bakılarak geçmişin anlatıldığı "Başka bir resimde babamla bir masa başındayız, kiraz yiyoruz. Sırtımda golf elbisem var, ayak ayak üstüne atmışım. Artık büyümüş, kravat da takmışım." (Aşksız İnsanlar, Soluk Resimler, s. 85) cümlelerindeki geçmiş zaman bilgisine, bu fotoğrafın çekildiği günü anlatan "Orhangazi'de Bir Çocuk" adlı öyküden hareketle ulaşılmaktadır. Burada, söz konusu günün 25 Mayıs 1933 olduğu açıkça verilmiştir:

"Yıl 1933. Bir ilkyaz günü. Babamla Orhangazi'ye geliyoruz. Alana bakan bir kahvede, onun Adliye'den dönüşünü bekleyişim. Bir sıcaklık, bir ter... Başımdaya kasket, ayağımda golf pantolon. Bir de resim çektiymiştik. Ayakayak üstüne atmış, kasketi yana yıkmışım. Bir elim masada, bir elim sandalyenin arkasında. Babamsa, arkasına dayanmış. Masanın üstünde bir çift kiraz. Belli ki babam dönene kadar ben o kirazları yiyip bitirmişim." (Lunapark, Orhangazi'de Bir Çocuk, s. 43-44)

"Nerde 25 Mayıs 1933, nerde 13 Mayıs 1983." (Lunapark, Orhangazi'de Bir Çocuk, s. 44)

"1938-40 arası... Ortaokul lise sıraları." (İlkyaz Devrimi, Tanımsız Acı, s. 89) cümlesindeki 1938-40 biçimindeki zaman bilgisi, "ortaokul" biriminin ortaklığı dolayısıyla başka öykülerden alınan aşağıdaki cümlelerin zamanını belirlemede kullanılabilir:

"Ortaokulda bir arkadaşım vardı. Bir iki yaş büyüktü benden. Koca defterler doldururdu o güzel el yazısıyla. Romanlardı bunlar! O günlerde 'Yarımay' adlı bir dergi çıkardı, orada okuduğumuz 'aşk ve ihtiras' öykülerine pek benzeyen şeyleri yazdıkları. (Karşı Kıyıları, Geçmiş Zamanı Ararken, s. 58)

"Yıllar sonra bir daha gördüm Müzeyyen ablayı. İki çocuğuyla Fatih'teki evimize gelmişti. Kavgacı gürlütcü çocuklardı. Biri kız bir oğlan. Şişmanlanmış, iri yarı, kalın sesli bir tanınmaz Müzeyyen hanım olmuş... Bize de baklava getirmiş. Oturduk yedik, en çoğunu o yedi. Güldük, ağladık, eski günleri andık. Ölmüştü benim Müzeyyen ablam. Bu kadın başka biriydi. Ortaokula gidiyordum. Yeni düşler, serüvenler arıyordum. Ortaokula gidiyordum." (Hey Vapurlar Trenler, Müzeyyen Abla, s. 38-39)

"Ben, yazın dünyasına – Bir bakıma basın dünyasına – neredeyse ortaokul sıralarında girdim. İlk yazılarım dergilerde, gazetelerde çıktığında on altı, on yedisindeydim. Yirmi yaşında da bir ünlü dergiye yönetiyordum." (Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, Haendel'li Bir Sabah, s. 67)

Aşağıdaki metinde anlatılanlar da "lise" ifadesinden hareketle 1938-40 yıllarıdır:

"O günlerde!.. Erenköy'deydik. Bir köşk birden belleğimde kuruldu. Beyaz bir yapı. Büyük bir bahçe. Meyva ağaçları. Gözlabildiğine bağ. Kocaman kocaman taneli çavuş üzümleri. Bir saklambaç oyunundaydık. Geceydi. Birkaç

çocuk saklanacak yer arıyorduk. Lise sıralarında kızlı erkekli bir gruptuk. Bir Ayşe vardı, bir de Zeliha. Biri peşimdeydi hep, ama kaçıyordum ondan. Zeliha, sessizdi, ürkekti. Ayşe zengin bir ailenin kızı. Zeliha ise tam tersi. İki de aynı okulda, aynı sınıfta, Ama ne denli aykırı birbirine! Saklanacak yer arıyorduk. Ayşe elimden tutmuş sürüklüyordu. Nereye? Herkesten uzak bir yere. 'Dur Ayşe' dedim. 'Bir dakika bekle.' Kaçmak istiyordum. Gidip Zeliha'yı bulmak, onunla saklanmak, kaçmak, çevremizdekilerden kurtulmak." (Lunapark, Hem Ilık Hem Soğuk, s. 91)

"Sineğin Kızı ve İnsanlar" öyküsünde bir kahveden, kahvede şiir okuyan Esat'tan söz ediliyor. "Ey Gece Kapını Üstüme Kapat" adlı öyküde de Esat'ın, vericinin lise arkadaşı olduğu belirtiliyor. Buna göre zaman, yine 1938-40'lardır:

"Kahveden adım atar atmaz birinin şiir okuduğunu gördüm. Bu bizim Esat'tı, Arap Esat... (...) Esat, yeni şiirlerini okudu. Saatler akıp geçti." (Önce Ekmekler Bozuldu, 2000, Sineğin Kızı ve İnsanlar, s. 83-84)

"Bizim Esat'ı anımsadım. Lise arkadaşım Urfalı Esat. Şiirler yazardı. En ünlü dizeleri: 'Her kafa bir dünyadır – Benim dünyamdan kaç tane var?' gibi... Kavgacıydı, saldırgandı, her sözden alınırdı, yumruğu basardı, sık sık Müdürün dayağını yerdi. Yine uslanmazdı. Nasıl arkadaş olduk, o ve ben, iki uyuşmaz kişi! Zamanla yumuşadı, hoşgörülü oldu, şairliği ortaya çıktı. Birlikte daktilo ile haftalık bir dergi çıkarırdık. Sınıftaki arkadaşlara yergili dörtlülükler yazardı. (Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, s. 24)

Bazı öykülerinde gazetede çalışırken gece işten çıktıktan sonra eve tramvayla gidişinden, arkadaşlarıyla birlikte tramvay beklemelerinden ve bu bekleyişlerde yaşadıklarından söz eder. Ancak burada iki farklı zaman bilgisiyle karşılaşılır. "Zaman Denizinde Çağaloğlu" öyküsünde 1955-60 yılları arasında yaşadıklarını anlatır: "Hep duruyor yerli yerinde. Bir o kalmış. Bir yorgancı. Bir kısa öykümde anlattığım o 'Kırmızı Yorgan' sanki hep eski yerinde... Nedense kırmızı rengi çok sever yorgancılar. Belki de yeni evliler... Geceleri güzel görünür yorgancı dükkânı. Renkler neon ışıklar altında daha belirgin, daha çarpıcı, daha göz alıcıdır. Düşlere sürükler insanı... Gittim yıllar gerisine. Yıl 1955 - 60 arası. Gece yarısından sonraki saatler. Gazetede işimizi bitirip durağa, son tramvaya yetişmek için koşuşmamız... Dizici, yazıcı, sekreter tüm arkadaşlar. Öteki gazetelerin gece çalışanları. Geceyarılarının o tadına doyumaz ayaküstü söyleşileri. Seviler mi, serüvenler mi anlatılmaz! Ama o geceki haberler, yazılar bir yana itilmiştir, unutulmuştur. İşte o yorgancı dükkân bizleri kendi evrenine çeker de çeker. Beş on dakika o yorganların anımsattığı nice çağırışım bir gelir bir gider..." (Lunapark, Zaman Denizinde Çağaloğlu, s. 65-66)

Bu durumda "yorgan" sözcüğünün ortaklığından hareketle aşağıdaki metinlerde de zaman, 1955-60 arasındır:

"Vitrinleri seyrederdik. En çok seyrettiğimiz yerlerden biri yorgancının vitriniydi. Düşlere dalardık. Pembeli mavili yorganlar, yastıklar hep de açık saçık düşlere sürüklerdi. Neon ışıklar gecenin ikisinde, üçünde ne hoştu!" (Yalnızlık Bana Yasak, Canlılar Cansızlar, s. 24)

"Geceyarısından saatlerce sonraydı. Sabaha az kalmıştı. Bir tramvay bekliyorduk, gecenin son, ya da sabahın ilk tramvayı. Daha Sirkeci'den çıkarken yola sesini duyardık burdan. İki dakika sonra da önümüzde dururdu. Bomboş sokaklardan yıldırım gibi çıkardı. Hep o beş dakikalık bekleyişte seyrederdik yorgancının vitrinini, akşama kadar çalışılmış, sonra derlenip toparlanıp, ışıkları yakılıp bırakılmış bir dükkân içi." (İstinye Suları, Kırmızı Yorgan, s. 83)

Aşağıdaki örnekteyse düzeltmenlik yapan anlatıcının gece yarısı tramvayına bindiği yıllar, 1950-53 olarak verilir.

"O, 1950-53 yıllarını anımsadım birden. Hocayla karşılıklı düzelti yaptığımız geceler... Öztürkçenin öncülerindendi Hoca. Bir de dil dergisi çıkarmış 1930'larda. Her zaman anlatmazdı, arada bir... Anılar anılar... Ne de çok gelir, üşüşür gece yarılarında doğru! Bir kahve, bir çay içimi zamanda, düzeltmeye ara verir, odamızda gelen dizmenlerle başlardık her akşamki takılmalara. Yalnız olunca, sorardı özel yaşantımı. Uzaktaydı evim, dönemezdim saat ikiden sonra oraya. Kadıköy, Levent, Arnavutköy. Nedense çalıştığım yere yakın bir yerde hiç oturmam! Bilinçli olarak mı, yoksa yazgı oyunu mu? Neyse ki annemin evi Fatih'teydi. Saat iki, üç tramvayına yetişirdik sekreter, dizici, düzeltmen, yazar hep birlikte. Başka gazetelerin emekçileri de bizimle olurdu o gece yarısından sonraki tramvaylarda..." (Karşı Kıyıları, Yazmasam Deli Olacaktım, s. 55-56)

Bu beklemeleri anlatan başka öyküler de vardır. Ancak bunlarda 1955-60 mı yoksa 1950-53 yıllarının mı anlatıldığı belirsizdir. Bu yüzden tarih aralığı, 1950-60 olarak düşünülebilir. Aşağıda farklı öykülerde bu zamanları anlatan bazı örnekler verilmiştir:

"İstanbul'da oturduğum semtleri, sokakları düşünüyorum. Şehzadebaşı, Fatih, Erenköy, Levent, Göztepe, Yeniköy, daha başka yerler... Bütün bu yerlerden işime gidip gelmek güçlüklerini bir bir yaşıyorum. Tramvaylardı en büyük dostumuz. Özellikle geceyarısı tramvayları... O zamanlar gazetelerde iş geceyarısından sonra saat ikilerde üçlerdi biterdi. Koşa koşa son tramvaya yetişirdik. Bizler, Babiâli gazetelerinin tüm gece işçileri. Bir bölüğümüz Fatih'e, Edirnekapı'ya, bir bölüğümüz de Beyoğlu tarafına doğru..." (Hey Vapurlar Trenler, Hey Vapurlar, Trenler, s. 76)

"Sabahın saat üçünde insansız, hayatsız şu meydana böyle şeyler kuruyordum. (...)

Bir tanesi uzaktan seslendi:

'Boş yere beklemeyin' dedi 'Bu gece tramvay yok, tabanvay var.'" (Berber Aynası, Gece Korsanları, s. 22-

"Ama 40 derece ateşle yatıyorum cibinliğin altında. Gözlerim kapanıyor zaman zaman. Düşler görüyorum. Neler neler! Sonra açıyorum, bakıyorum, tanıdık yüzler, sisler içinde beliriyor. Arkadaşlar, tanıdıklar, sevdiğim insanlar. En başta da annem... Yıl 1946. Bir temmuz günü... Sıcak mı sıcak. Belki de benim ateşimden... Tifo geçirmişim, tam iyileşti derken, ateş yine yükselmiş." (Lunapark, Uzak Bir Temmuz, s. 25) söyleminde vericinin 1946 Temmuz'unda tifoya yakalandığı bildirilir. Bu tarih bilgisi, başka öykülerde de zamanı netleştirir. "Ey Gece Kapını Üstüme Kapat" adlı öyküde de bu hastalık dönemine gönderme yapılır: "Tifo olmuştum sıcak bir Ağustos ayında. Seçimler vardı dışarda. Ateşim kırkı geçmişti. Seslerini duyuyordum seçimi kazananların. Bizim mahallede demokratlar ezici üstünlük sağlamışlardı. Davullar zurnalar çalıyordu. Demokrasinin zaferi! Annem üzgündü, Halk Partisi'ne oy vermişti. Paşanın partisi. Ama Paşa yenilmişti. Sokakta halay çekiyordu Siirtliler. Annem bana soğuk limonata hazırlıyordu. Karpuzun suyunu sıkıyordu tülbenkten geçirerek. Doktor Ali Bey'e geceki durumu anlatıyordu. Sabahlara kadar uyumuyordu. Alnıma sirkeli tülbenkler koyuyordu. Yaşım yirmi iki... Askerlikten tecil almışım. Fakülteye o yıl girecektim. Önümde uzun yıllar vardı. Neler yapacaktım, neler yazacaktım! İki arkadaş gelmişti, ellerinde gazeteler, dergiler. Benden söz ediyordu ünlü bir eleştirmen, ilk kitabımdan. Sevinmişim, öyle dediler. Ben pek anımsamıyorum, sonradan duydum." (Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, s. 14) Burada yukarıdaki aksine Ağustos ayı olduğu söylenmektedir. Ancak örnekte anlatılan seçimin 21 Temmuz 1946'da yapıldığı bilindiğinden (Bulut, 2009: 75-76) doğru tarihin 1946 Temmuz'u olduğu anlaşılır.

"Bir Hastalıktan Sonra Dünya" adlı öyküde de bu hastalık dönemi anlatılır: "Macera şiddetli bir baş ağrısı ile başladı. Kendimi yatakta bulduğum zaman ateşten yanıyordum. Hastalığın o ilk günlerini iyice hatırlıyorum." (Aşksız İnsanlar, Bir Hastalıktan Sonra Dünya, s. 65) Uzun süren bu hastalık döneminde sevdiği biri, onu ziyarete gelmiştir. Bu bilgi verilirken yine aylardan Ağustos olduğu söylenir: "İşte o da bu sıralarda uzaktan gelmiş, yatağımın ucuna oturmuş, beni seyretmiş, eliyle alnıma, yüzüme değmiş; bunları sonradan öğrendim. Çok zaman onun bu hallerini, o Ağustos sıcağında evin kapısını çalmasını, merdivenleri çıkmasını, beni seyretdişini, üzümlüğünü düşündüm." (Aşksız İnsanlar, Bir Hastalıktan Sonra Dünya, s. 66) Hastalık uzun sürmüştür. Verici, hastalık döneminde ilk defa Eylül ayında dışarı çıktığını belirtir: "Bir Eylül akşamı ilk olarak sokağa çıktım." (Aşksız İnsanlar, Bir Hastalıktan Sonra Dünya, s. 69)

"İlk uzun pantolonu 1935'te giydim, ilkokul son sınıfa geçtiğimde.." (Karşı Kıyıları, O Eski Sevinçler, s. 11) ifadesinde verici, ilk uzun pantolon giydiği yıl bilgisini 1935 olarak sunar. Bu bilgi, aşağıdaki cümleler için zaman belirleyici unsur olarak kullanılabilir:

"Aynalarda beyaz pantolonlu bir çocuk beliriyor birden. Bol paçalı bir pantolon. İlk uzun pantolonunu giyen bir çocuk." (Tarzan Öldü, Tarzan Öldü, s. 8)

"Ufacık bir çocuktum. İlk o yıl uzun pantolon giyiyordum." (Bulutun Rengi, Kara Kargalar Gibi, s. 68)

Aşağıdaki metin, bir başka öyküde (Bulvardaki Durak) anlatılanların zamanını açıkça vermektedir. "Bulvardaki Durak" adlı öyküde anlatılanlar, 1943 yılına aittir:

"Saraçhanebaşı'nda indim. Şimdilerde kimse bu adı kullanamıyor. Belediye diyorlar. Belediye Sarayı. Otuz yıl kadar önce burda bir küçük durak vardı, duvarlarına dizeler, şarkılar, küfürler yazılı bir durak. Bulvar yeni açılıyordu, evler, bahçeler yıkılmış, Aksaray'dan Unkapanı'na kadar upuzun, geniş bir cadde oluşturulmuştu. Benim çocukluğumun Saraçhanebaşısı ortadan kalkmıştı. Bunları 'Bulvardaki Durak' adlı bir öykümde anlatmıştım. Yıl 1943." (Lunapark, Yoksulluk Çirkindir, s. 74)

"Bayram Günü" adlı öyküde babaannesinin ölümünden söz eder: "Adı da eskidi şimdi yok oldu. Mahinur hanım. Az mı konuşurdu ne, hiç sesi kalmamış belleğimde. Daha ben ilkokula başlamadan öldü bir gün. Bir gece yattı sabaha çıkmadı. Odasındaydım ölüm sabahı." (İstinye Suları, Bayram Günü, s. 146) Babaanne, verici daha ilkokula başlamadan ölmüştür. "Bu taa 1929 Ağustos'unda başladı bende. İlkokula girdiğim yıl." (Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, Eylül Ürperisi, s. 50) ifadesinden hareketle, onun 1929'dan önce öldüğü anlaşılır. Bu durumda babaanneden, onun evinden, mangalından söz eden metinlerde de zaman, 1929'dan önce olmalıdır. Ancak aşağıdaki örnekte 1930 yılında babaanne sağ görünmektedir:

"1930 yılıdır, ninem mangalı başındadır, cezvesinden kahve kokusu gelir, gidip eli öpülecek, duası alınacak. Şimdi çoktan yıkılmış bir ahşap evin en alt katındaki bahçeye bakan odasında, kedisıyla birlikte. Dedemse bahçesindeki ağaçları tek tek inceleyecektir bayramın ilk günü. Hiç önem vermez bayrama, ramazana. İnsanın içindedir bayramlar. Tepeden bakar böyle duygulara, sevinçlere. Ama ben bayramlar geldi mi, onun bana verdiği o kırmızı ciltli Fransızca masal kitaplarını hatırlarım. Kekeleye kekeleye bir iki sayfa okuyuşumu..." (İlkyaz Devrimi, Mutlu Olmak Vardır, s. 112-113)

Aşağıdaki örneklerde de babaanneninin hayatta olduğu yıllar anlatılır. O dönemde babaanneninin, vericinin ve ailesinin oturduğu Şehzadebaşı'ndaki evde kaldığı anlaşılmaktadır:

"Mangalı hep korlu olurdu. Ne derdim ona? Nine babaanne... Hayır, hiç bir şey söylemezdim. Bilmiyorum ne dediğimi! Anne sözcüğü yoktu içinde muhakkak. Duymamıştı anne sözünü belki de ömrünce. Oğlu bile anne dememişti. Abla derdi babam öz anasına. Otururdu akşama dek alt katta, bahçeyle bir odasında. Koca bir sedir, yerde kalın bir minder, bir gömme dolap. Soba yoktu odada, mangal yetiyordu. Sigara dumanı. Mangala sürülmüş cezve.

Kahveyle sigaraydı tutkusu. Hep beklerdi. Oğlu gelsin "nasılsın abla" desin. Abla kahve içip sigara tütürerek günleri geçirirdi bekleyerek. Minderinde kedisi kucığında otururdu. Arasına bir komşu hanım gelirdi. Kapanırlardı saatlerce. Geçmişlerini o odaya, o mangal başına getirirlerdi. Annem kendi işleriyle uğraşırdu üçüncü katta, pek az inerdi aşağıya. Babam sabahdan fırlar, gece yarısı dönerdi. Ağabeylerim günde bir kez ancak uğrarlardı odasına. Parasız kaldıklarında! Bir bendim o evrenin insanı. Nine bile demediğim ninemin yaşam yoldaşı." (Tarzan Öldü, Akşam Kuşları, s. 75)

"Büyük annem bu sedire oturur, bahçeye bakarak sabah akşam çay içerdi. Akşamlara kadar önündeki mangalda boyuna çaydanlık fokurdur dururdu. Bir eliyle mangalı eşeler, bir eliyle fincanına şeker koyardı. Bu raflarda ona ait bir sürü eşya sıra sıra dururdu." (Bulutun Rengi, Kara Kargalar Gibi, s. 65)

"Hey Vapurlar, Trenler" adlı öyküde verici, annesinin ölüm tarihine gönderme yapar: "Son gelişlerimi hatırladım. 1970 yazıydı, annemi getirmiştim, ölümünden bir kaç ay önce.. Şu gazinoda oturmuştuk, yemek yemiştik." (Hey Vapurlar Trenler, Hey Vapurlar, s. 81-82) Buna göre anne, 1970 yılının sonbaharında ölmüş olmalıdır. Bu bilgi, aşağıdaki cümlelerin de desteğiyle "Ey Gece Kapını Üstüme Kapat" adlı öyküde anlatılanların zamanını verir: "Yaşa yaşa, gör temaşa! derdi annem. Neler görmemiş seksen yıllık yaşamında? Annem... Bugünlerde yaşasaydı ne derdi acaba? Yüz yaşında falan olacaktı." (Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, Ey Gece Kapını Üstüme Kapat, s. 13) Anne 1970'te seksen yaşında öldüğüne ve öykünün anlatıldığı zaman yaşasaydı "yüz yaşında falan" olacağına göre vericinin hapisanede geçirdiği günleri anlatan öykü, 1980'lerde geçiyor olmalıdır. Aşağıdaki örnekte de hapisane günleri anlatıldığı için burada da zamanın, 1980'ler olduğu sonucuna ulaşılır:

"Sonra yaşlandım! Bir andı geçen zaman! Çok kısa bir an... Bir de baktım bir tahta ranzanın üstündeyim. Tepemde hiç sönmeyen bir lamba. Duvarda çirkin resimler. Benden önce burda yatmışların çizdiği. Demir parmaklıklı kapının üstünde koca bir kilit. Gürültülü bir yankılanma ile açılıp kapanan..." (Hücrede Karmen, Bir Oyun muydu Saklambaç?, s. 90-91)

Konuyla ilgili örnekler çoğaltılabilir. Ancak verilen örneklerden de anlaşılmaktadır ki zaman bilgisinin netleşmesini sağlayan unsurlardan biri de, hiç şüphesiz, öykülerde işlenen ortak konulardır. Bu özelliğin metinlerarası ilişkiler bağlamında değerlendirilebileceği düşünülmektedir.

Sonuç

Gerçek zamanın dil birimleriyle kodlandığı dilbilgisel zaman, sadece ekler ve belirteçlerle işaretlenmeyen karmaşık ve bütünsel bir düzeneğe sahiptir. Bu bakımdan zamanın net olarak algılanabilmesi için zaman eki, zaman belirteçleri, zaman bildiren sözcükler, metin bağlamı, metinlerarası ilişkiler gibi zaman belirleyen tüm unsurların birlikte değerlendirilmesi, incelemenin mutlaka bir bütün içinde yapılması, bağlamın göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Metinlerarası ilişkiler konusuyla ilgili çalışmalarda, genel olarak, farklı yazarlara ait eserler arasındaki etkileşimler, ortaklıklar, esinlenmeler incelenmiştir. Ancak aynı yazarın farklı eserlerinin karşılaştırmalı olarak değerlendirilmesiyle de metinler arasındaki ortak konuların ve söylemlerin saptanabileceği; bunların da metinlerarası ilişkiler bağlamında değerlendirilebileceği görülmektedir. Bu özelliğin bir metin içinde belirgin biçimde verilmeyen zamanı somutlaştırabileceği de düşünüldüğünden metinlerarası ilişkilerin zaman belirleyici unsur olarak kullanılabilirliği anlaşılmaktadır. Oktay Akbal'ın incelenen öykülerindeki örneklerden hareketle metinlerarası ilişkilerin, yazınsal metinlerde zaman belirleme konusunda önemli bir rolü olduğu ve zaman belirleyici bir unsur olarak zaman incelemesinde etkin biçimde kullanılması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Zaman çözümlemelerinde metinlerarası ilişkiler bağlamında sunulan ipuçlarından yararlanılarak bir metin içinde zaman ekleri, zaman belirteçleri, zaman bildiren sözcükler, metin bağlamı gibi unsurlarla netleşmeyen zaman kavramı anlamlandırılabilir; vericinin iletisinin alıcı tarafından sağlıklı bir biçimde algılanması sağlanarak alıcıyla verici ortak bir noktada buluşturulabilir.

KAYNAKÇA

- AKÇATAŞ, Ahmet (2005). *Türkiye Türkçesinde Cümlede Süreye Bağlı Zaman -Bakışta Kılımsı-*, Afyonkarahisar: Afyon Eğitim, Sağlık ve Bilimsel Araştırma Vakfı Yayını.
- AKTULUM, Kubilay (2014). *Metinlerarası İlişkiler*, Ankara: Kanguru Yayınları.
- ASLAN, Cumhur (2006). "Muhafazakârlık-Modernlik Geriliminde Oktay Akbal Öykücülüğü", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 29, Prof. Dr. Zeki Başar Özel Sayısı, Erzurum, s. 117-133.
- COMRIE, Bernard (1985). *Tense*, New York: Cambridge University Press.
- COŞKUN ÖGEYİK, Muhlise (2008). *Metinlerarasılık ve Yazın Eğitimi*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- ÇETİNTAŞ YILDIRIM, Filiz (2011). "Zamansal İçerme İlişkilerini Belirginleştiren Ulaş Eklerinin Belirteç Tümceciklerinde ve Temel Tümcedeki Eylem Kılımları ile Etkileşimleri", *Dilbilim Araştırmaları*, 2011 / II, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, s. 17-30.
- ERDEN, Aysu (2002). *Kısa Öykü ve Dilbilimsel Eleştiri*, İstanbul: Gendaş Kültür Yayınları.
- GÖKALP-ALPASLAN, Gonca (2007). *Metinlerarası İlişkiler ve Gilgamiş Destanının Çağdaş Yorumları*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- GÜNAY, Doğan (2007). *Metin Bilgisi*, İstanbul: Multilingual Yayınları.
- GÜNAY, Nesrin (2012). "Çekimli Fiillerin Zaman Bildirimini Belirlemede Etken Olan Unsurlar", *IV. Uluslararası Dünya Dili Türkçe Sempozyumu Bildirileri*, (22-24 Aralık 2011 Muğla), C. 1, Ankara: Grafiker Yayınları, s. 295-304.
- GÜNDÜZ, Osman (2003). *Düş ile Gerçek Arasında Oktay Akbal'ın Öykücülüğü*, Ankara: Akçağ Yayınları.
- KIRAN, Zeynel - (EZİLER) KIRAN, Ayşe (2007). *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

- MALKOÇ, Muzaffer (2011). "Dil Biliminde Zamanın Tanımı ve İşlevi Nedir", *Turkish Studies / Türkoloji Araştırmaları*, Volume 6/3, s. 1075-1081.
- ÜSTÜNOVA, Kerime - GÜLLÜLÜ AKKÖK, Meral (2011). "Türkçede Dil Birimlerinin Soyuttan Somuta Geçiş Üzerine", *Bilkent Üniversitesi VI. Uluslararası Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, 25-28 Eylül 2011- Erzurum, Ankara: Uzerler Matbaacılık Ltd. Şti., s. 17-25.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (2004). "Dilek Kiplerinde Zaman Kavramı", *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi*, C. LXXXVIII, S. 635, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, s. 678-686.
- ÜSTÜNOVA, Kerime (2005). "Türkçede Zaman Kavramı ve İşleniş", *Uludağ Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C. 9, S. 9, Yıl 6, Bursa: Uludağ Üniversitesi Basımevi, s. 187-201.

Örneklerin Alındığı Kaynaklar

- AKBAL, Oktay (1946). *Önce Ekmekler Bozuldu*, İstanbul: F-K Basımevi.
- AKBAL, Oktay (1953). *Bizans Definesi*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- AKBAL, Oktay (1949). *Aşksız İnsanlar*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- AKBAL, Oktay (1954). *Bulutun Rengi*, İstanbul: Yenilik Yayınları.
- AKBAL, Oktay (1958). *Berber Aynası*, İstanbul: Yenilik Yayınları.
- AKBAL, Oktay (1967). *Yalnızlık Bana Yasak*, İstanbul: Set Kitabevi Yayınları.
- AKBAL, Oktay (1969). *Tarzan Öldü*, İstanbul: E. Yayınları.
- AKBAL, Oktay (1973). *İstinye Suları*, İstanbul: Sander Yayınları.
- AKBAL, Oktay (1977). *İlk yaz Devrimi*, İstanbul: Milliyet Yayınları.
- AKBAL, Oktay (1979). *Karşı Kıyılar*, İstanbul: Tekin Yayımevi.
- AKBAL, Oktay (1981). *Hey Vapurular Trenler*, İstanbul: YAZKO Yayınları.
- AKBAL, Oktay (1983). *Lunapark*, İstanbul: Varlık Yayınları.
- AKBAL, Oktay (1988). *Ey Gece Kapımı Üstüme Kapat*, İstanbul: Can Yayınları.
- AKBAL, Oktay (1998). *Hücrede Karmen*, İstanbul: Papirüs Yayınları.
- AKBAL, Oktay (2000). *Önce Ekmekler Bozuldu*, İstanbul: Can Yayınları.
- AKBAL, Oktay (2003). *Hücrede Karmen*, İstanbul: Can Yayınları.